

FİLİSTİN GAZZE RAPORU

Mart 2015

TÜRKİYE
DİYANET VAKFI
TÜRKİYE DIYANET FOUNDATION
وقف الديانة التركي

 TÜRKİYE DİYANET VAKFI

Projeler ve Dış Hizmetler Koordinatörlüğü

Hazırlayan : Zeliha SAĞLAM

Grafik&tasarım : Esen Ali DUMAN

İÇİNDEKİLER

Giriş	3
Filistin'in İlhakı	4
Gazze Şeridi'nin Durumu	8
İsrail'in Saldırıları	10
Gazze Şeridi Geçiş Noktaları	14
Ambargo ve İnsani Durum	16
Türkiye Diyanet Vakfı'nın Yardımları	20
Sosyal Yardımlar	20
Eğitim Yardımları	21
Röportaj	22
Vakfımızın Bölgede Gerçekleştirdiği Yardımlar	28
TDV'den Talep Edilen Yardım Projeleri	30

AKDENİZ

FİLİSTİN

LÜBNAN

SURİYE

BATI ŞERİA

FİLİSTİN

GAZZE
ŞERİDİ

ÜRDÜN

MISIR

Giriş

1900'lü yılların ortalarında bağımsızlığını kazanmaya başlayan Ortadoğu ülkeleri Soğuk Savaş dalgasıyla ABD ve Sovyetlerin güç çekişmelerinin arasında savrulmuşlardır. 1917'deki Balfour Deklarasyonu'yla Ortadoğu'da İsrail'in kurulmasına karar verilmiş, 1948'de İsrail bölgeye tehdit saçan bir unsur olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. İsrail'in Ortadoğu'daki varlığı sınırların değişiminde de etkili olmuştur. İsrail, Filistin üzerinde bir devlet kurduğunu açıkladığı günden sonra Mısır, Suriye, Ürdün gibi ülkelerle savaşmış ve sınırlarını genişleterek hakimiyetini ilan etmiştir. Filistinliler 1948'den sonra İsrail'in yaptığı saldırılarda katledilmiş, hayatta kalabilenler evlerini terk etmek zorunda kalmış, yurt içinde ve yurt dışında mülteci durumuna düşmüşlerdir. Filistin'de Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde her türlü toplumsal haklardan yoksun yaşamlarına devam etmektedir. Özellikle Gazze Şeridi'nde 2006 yılından bu yana artan baskı ve saldırılar sonucu devlet kurumları, camiler, okullar ve müstakil evler bombalanmaktadır.

Türkiye Diyanet Vakfı Gazze'ye gerçekleşen bu saldırılardan sonra bölgeye gözlemci göndermiş ve açık hava hapishanesine dönüşen bu topraklar üzerinde yaşayan Filistinlilere insani yardım ulaştırmıştır. 2014 yılında İsrail'in bölgeyi tekrar bombalamasının ardından yıkılan camiler için de harekete geçen Türkiye Diyanet Vakfı, bombalanarak kullanılamaz hale gelen dokuz caminin tekrar yapılması için çalışmalarına başlamıştır.

Bu çalışma, İsrail'in Gazze'ye yaptığı saldırılar ve ambargo sonrası, Türkiye Diyanet Vakfı'nın bölgedeki ihtiyaç sahipleri için yaptığı yardım faaliyetlerine yer vermektedir.

Filistin'in İlhakı

İsrail'in doğuşu üç ilkeye dayandırılmaktadır: diğer insanlardan farklı eşsiz bir kimliğe sahip üstün bir ırkın anayasasına, bu ulusun kutsal kitapta da belirlenen özel toprağa yerleştirilmesine, bölgesel ve hukuki bağımsızlığının modern bir ülke formunda olmasına.¹

Osmanlı'nın hâkimiyeti altında bulunan, Müslüman, Hristiyan ve Yahudilerin birlikte yaşadığı Filistin'in kaderi, bir Yahudi Gazeteci olan Theodor Herzl'in 1897'de İsviçre-Basel'de topladığı 1. Siyonist Kongresi'ndeki fikirleriyle değişmeye başlamıştır. Herzl, Yahudilere ait bir devlet kurma fikrini ortaya atmış ve bütün Yahudilerden destek istemiştir.² Herzl daha sonra, Mayıs 1901'de Sultan Abdülhamid'e dolaylı yollardan Yahudilerin Filistin'e göçünü öngören bir teklifte bulunmuş ancak teklif Sultan tarafından kabul edilmemiştir.³ Öte yandan İngiltere ve Fransa'nın 1916 yılında imzaladıkları gizli anlaşma Sykes-Picot'la Osmanlı'ya ait topraklar masa başında bölünmüş; Kudüs uluslararası yönetime bırakılmıştır. Osmanlı'ya karşı ayaklanmalar başlatmak için de Arap milliyetçiliği körüklenmiştir. İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour 2 Kasım 1917'de İngiltere Siyonist lider Rothschild'e

“Balfour Deklarasyonu” olarak adlandırılacak, Filistin’de ulusal vatanın temini konusunda İngiliz desteğini ve iş birliğini bildiren mektubu göndermiştir.⁴ Osmanlı, Şerif Hüseyin’in İngilizlerle işbirliği yapmasıyla Filistin’deki tüm şehirlerini tek tek kaybetmişti. Aralık 1917’de Kudüs de İngilizlerin eline geçmiştir. İngilizlerin destekleriyle Avrupa’dan Filistin’e bir Yahudi akını yaşanmıştır. 1914’te Yahudi yerleşimci sayısı 85.000 iken 1929’da 170.000, 1936’da 400.000, 1943’de 539.000, 1948’de 750.000’e ulaşmıştır. Yahudiler için tarım alanları kurulmuş ve Yahudilerin toprağa bağlanması ve sahiplenmeleri sağlanmıştır. Avrupa’da Hitlerin Yahudilere uyguladığı kıyım sebebiyle de Yahudi göçü hızlanmış, gemiler dolusu insan Filistin’e gelmek için yola çıkmıştı. Filistinli Araplar bu göçe tepki göstermekte gecikmemiş, 1936’da göçün durmasını ve bölgede özerklik istediklerini dile getirmişlerdir. Yahudiler yerel yönetime hâkim olmak isteyince çatışma çıkmış, çatışmada 1.000 Filistinli, 100 İngiliz askeri, 300 Yahudi istilacı hayatını kaybetmiştir.

1940-45 yıllarında Argun ve Hagana Yahudi terör örgütleri çeşitli eylemlerle isimlerini duyurdu. 1946’da Kral Davut Otelі’nin bombalanmasında 103 kişi hayatını kaybetti. Yahudiler gelen yardımlarla güçlenmiş, İngilizlerin de Filistin’den çekilmesini istemişlerdi. Yeryüzünün gelişmiş ülkelerinin Orta-doğu petrolüne bağımlılık dereceleri, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra bölgeye yönelik dış politikalarını da biçimlendirmişti. Geniş bir petrol rezervi olan ABD İsrail’e hemen hemen tam destek vermişti.⁵

Birleşmiş Milletler 27 Kasım 1947'deki görüşmeleri sonucu 13 oya karşı 33 oyla Filistin'in Araplarla Yahudiler arasında taksimine karar verdi. Kudüs şehri de milletlerarası statüye sahip olacaktı. 9 Nisan 1948'de Kudüs'e bağlı Deir Yasin Köyü'ne giren Irgun terör örgütü 250 masum insanı katletti. Amaç Filistinlileri korkutmak ve göçe zorlamaktı. 14 Mayıs 1948'de Milli Yahudi Konseyi tarafından açıklanan bağımsızlık bildirgesi ile İsrail Devleti resmen kurulmuş oldu. İngilizler bölgeyi Yahudilere teslim ederek çekildi. Araplar bu devleti kabul etmeyerek İsrail'e savaş açtı. Birinci Arap-İsrail Savaşı'nda

Ürdün, Mısır ve Suriye'nin de içinde bulunduğu Arap Birliği İsrail'e karşı savaş açtı. Ürdün kralı Abdullah'ın ordusu Kudüs'e girdi ve şehrin doğusunu eline geçirdi. Güneyde İsrail'le Mısır çatıştı. Batılı güçlerin desteğiyle savaş Arapların aleyhine döndü. İsrail bu savaştan sonra Filistin'in dörtte üçüne hâkim oldu. Yapılan anlaşmayla ateşkes olsa da İsrail topraklarını genişletmeyi başardı. Ardından 1956'da İkinci Arap İsrail Savaşı (Süveyş Krizi), 1967'de Altı Gün Savaşı, 1973'te Yom Kipur Savaşı yapıldı. Bu savaşlar sonucunda İsrail Filistin'de topraklarını genişleterek yayıldı.

Uzunluğu 41 km genişliği ise 6 ila 12 km arasında değişen 365 km² bir alandan oluşan Gazze şeridi Mısır sınırında, Batı şeria'nın batısında, Akdeniz'e kıyısı olan bir bölgedir. Bölge, Filistin Ulusal Otoritesi'nin kontrolündedir. 1.760.037 kişinin yaşadığı Gazze'de nüfusun bir milyondan fazlası sekiz mülteci kampına dağılmış vaziyettedir. Bu mültecilerin sağlık, eğitim ve diğer insani ihtiyaçları Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası yardım kuruluşları ve İslam ülkelerinden gönderilen yardımlarla karşılanmaktadır.

Gazze şeridi'nin Durumu

Gazze şeridi'nin sınırları 1948 yılında Arap-İsrail Savaşı sonrasında yapılan 1949 Ateşkes Anlaşması ile Birleşmiş Milletler (BM) tarafından çizildi. 1967 yılına kadar Mısır'ın kontrolünde kalan bölge 67 Savaşı'nın ardından yaşanan sınır değişiklikleriyle doğrudan İsrail'in işgali altına girdi. 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşması ile İsrail, en geğ 1999 yılında, Gazze'yi de iğine alan bağımsız bir Filistin Devleti kurulmasını kabul etti fakat işgal ettiği Gazze topraklarından 2005 yılında çekildi. Ancak bu çekilmenin ardından kısmi

bir rahatlamaya kavuşmuş gibi görünen Gazze’de İsrail’in hukuki olmayan denetimi sürdü ve İsrail bölgeyi fiili olarak her alanda kontrolü altında tutmaya devam etti. Bugün hâlâ Gazze’nin Mısır-Refah hariç tüm sınırları, kara suları ve hava sahası İsrail’in kontrolü altında bulunmaktadır.

İsrail, 2007 yılında bölge halkının seçimle başa getirdiği hükümet sebebiyle Gazze’ye ambargo uygulamaya başladı, insani ihtiyaçların bölgeye giriş çıkışlarını yasakladı, keyfi olarak kamu kurumları, hastaneler, okullar ve evlere saldırılarda bulundu ve bulunmaya da devam etmektedir. 365 km² olan Gazze Şeridin’de 2013 yılına ait olan rakamlarda 1.760.037 kişi yaşamaktadır.⁶ Nüfusunun bir milyondan fazlası ise mülteci kampları (Jabalya, Gazze, Beyt Lahya, Beyt Hanun, Dir el-Belah, Hanyunus, Refah ve Abasan Kebir)’nda yaşam mücadelesi vermektedir.

2006 yılının Şubat ayında Filistin’de yapılan seçimlerde Hamas’ın Gazze’de büyük bir başarı kazanmasının ve 2007’de yönetime geçmesinin ardından İsrail, uluslararası hukuk kurallarına tamamen aykırı bir şekilde, Gazze halkını seçiminden ötürü cezalandırmak için bölgeye siyasi ve ekonomik birçok yaptırım uygulamaya başladı. Gazze Şeridi’ni “düşman bölge” ilan eden İsrail, yönetim üzerinde baskı oluşturmak amacıyla Gazze’ye mal ve eşya giriş çıkışının sınırlamalara tabi tutulacağını açıkladı. 2007 yılında ağır bir şekilde hukuksuz olarak uygulanan ambargo, Gazze’yi eğitimden sağlığa, ekonomiden güvenliğe pek çok sorunun yaşandığı bir açık hava hapishanesine dönüştürdü. 2007 ortalarında İsrail’in operasyonları ve iç kışkırtmalar sebebiyle Gazze’de yer alan iki güçlü taraf -Hamas ve Fetih- arasında ciddi bir çatışma yaşandı. Olaylarda 200’ü aşkın Filistinli hayatını kaybetti. Seçimlerin galibi olması dolayısıyla yasal olarak bölge yönetiminin başında bulunan Hamas, bu defa uluslararası camianın ekonomik ve siyasi alanda uyguladığı ambargoyla karşı karşıya kaldı. Ambargoyla birlikte Gazze’nin dünyaya açılan sınır kapıları kapatıldı ve dünyayla tüm bağlantısı kesildi.

İsrail'in Saldırıları

Dökme Kurşun Operasyonu

27 Aralık 2008 tarihinde İsrail Gazze Şeridi'ne 22 gün süren Dökme Kurşun Operasyonu adıyla bir saldırı başlattı. Operasyonda sivil halka karşı kullanımı yasak olan kitle imha silahı beyaz fosfor bombaları kullandı. 17 Ocak 2009 tarihine kadar bölgeye havadan ve karadan düzenlediği saldırılarda 1.500 sivil katletti; ölenlerin çoğunluğu nüfusun yarısından fazlasını oluşturan çocuklardı. Saldırılarda 5.000'den fazla kişi yaralandı, 4.000'in üzerinde bina yıkıldı, 200.000 ev zarar gördü, 50.000 Gazzeli evsiz kaldı. Hastaneler, camiler, okullar, fabrikalar, iş yerleri ve hatta BM tesisleri yerle bir edildi. Gazze'nin tek üniversitesi olan Gazze İslam Üniversitesi vuruldu. 29 ambulans tahrip edildi. 122 sağlık merkezi vuruldu. Kurtarma ve tedavi hizmetleri engellendi. 280 okul zarar gördü. Saldırılardan etkilenen 9.000 öğrenci tahliye edildi. 164 öğrenci ve 12 öğretmen öldürüldü. 454 öğrenci ile 5 öğretmen yaralandı. Saldırıların boyunca Gazze'de eğitim-öğretim durdu, okullar kapatılmak zorunda kaldı. 1.500 imalathane/fabrika, 31 güvenlik tesisi,

20 cami harap oldu. 400.000 Gazzeli temiz içme suyuna erişemeyecek duruma geldi. Sebze seraları, zeytinlikler ve diğer tarım arazileri büyük zarar gördü. Gazze'nin kuzeyinde bulunan tarım alanlarının %60'tan fazlası kullanılamaz hâle geldi. İsrail'in saldırılarda orantısız ve sistematik bir güç kullandığı, ağırlaştırılmış metal patlayıcılar (Dense Inter Metal Explosive/DIME) ve fosfor bombası gibi hâlen uluslararası hukuk çerçevesinde herhangi bir düzenlemeye tabi tutulmamış türden imha edici silahlar kullandığı BM İnsan Hakları Konseyi tarafından oluşturulan soruşturma komisyonunca hazırlanan Goldstone Raporu'yla da belgelendi.⁷

Savunma Sütunu Operasyonu

İsrail, Gazze'ye adını Tevrat'tan alan "Savunma Sütunu" adlı yeni bir saldırı başlattı. Sekiz günün sonunda ateşkes sağlanırken, saldırılar sırasında 167 Filistinli hayatını kaybetti, 1.200'den fazla kişi yaralandı. Ölenlerin %42'si, yaralananların ise %59'u kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşmaktaydı. Ölen İsrailli sayısı ise 5'tir. Pek çok bina yıkıldı, alt yapı ağır hasar gördü. İsrail saldırıyı, Hamas'ın füze saldırıları karşısında meşru müdafaa, olduğunu öne sürdü ve amacının İsrail halkına yönelik füze tehdidine son vermek için Hamas'ın

füze kapasitesini ortadan kaldırmak olarak açıkladı. Ancak saldırı öncesi yaşanan süreç taraflar arasındaki ateşkesi bozanın İsrail olduğunu gösterdi.⁸

Mavi Marmara Saldırısı

31 Mayıs 2010'da uluslararası sulardan ambargo altındaki Gazze'ye insani yardım götüren Özgürlük Filosu'na saldıran İsrail, 8'i Türk biri Amerikan vatandaş 9 insani yardım gönüllüsünü öldürmüş, 56'sını yaralamıştı.

Temmuz 2014 Saldırıları

Gazze'de İsrail saldırılarında çoğunluğu çocuk ve kadın 2.156 kişi yaşamını yitirdi. 11 binden fazla kişi yaralandı.⁹ İsrail saldırılarında Gazze'de bulunan 30 bin 960 evin yanı sıra çok sayıda hastane, cami ve okul yıkıldı. 9.593'den

fazla kişi yaralandı. İsrail 76 aileyi tamamen yok etti. BM istatistiklerine göre 475 bin vatandaş evsiz kaldı. Tamamen yıkılan ve yerle bir edilen evlerin sayısı 9.800, 5.000 ev ise kullanılamayacak durumda bulunmaktadır. 31.500 ev zarar gördü. Ayrıca, 153 okul, 45 cami ve 175 sivil kurum yerle bir oldu, 130 cami, 23 hastane¹⁰ zarar gördü. Su şebekelerinin yok edilmesinden ve elektrik kesintisinden dolayı yaklaşık bir milyon kişiye su ulaştırılamadı.

İsrail Gazze Şeridi'ndeki tek elektrik kaynağını da vurdu. Filistin Ekonomi Bakanlığı'nın hazırladığı rapora göre Gazze Şeridi'nin toplam hasarı dört milyar dolar.¹¹

İsrail'in Gazze'ye Saldırılarına Dünyadan Tepkiler

ABD, Afganistan, Almanya, Arjantin, Avusturya, Avustralya, Bahreyn, Bangladeş, Belçika, Bolivya, Bosna ve Hersek, Bulgaristan, Cezayir, Cibuti, Çin (Hong Kong), Danimarka, Hırvatistan, Endonezya, Ekvador, El Salvador, Fas, Fransa, Filipinler, Filistin, Gürcistan, Güney Afrika, Güney Kore, Hırvatistan, Hindistan, Hollanda, İngiltere, İran, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, Japonya, Kanada, Karayipler, Kıbrıs, Kolombiya, Kosova, Kosta Rika, Lübnan, Lüksemburg, Macaristan, Malezya, Maldivler, Malta, Meksika, Mısır, Mozambik, Nijerya, Norveç, Pakistan, Panama, Peru, Polonya, Şili, Tayvan, Tunus, Türkiye, Uruguay, Umman, Ürdün, Venezuela, Yunanistan, Yemen, Yeni Zelanda, Zimbabve'nin şehirlerinde İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarına tepkilerini göstermek isteyen binlerce kişi eylem yaptı.¹²

Gazze Şeridi Geçiş Noktaları¹³

İsrail ve Gazze arasında giriş-çıkışın sağlandığı beş kapı bulunmaktadır. Filistinlilerin dünya ile bağlantı kurabilecekleri bir diğer kapı Mısır'daki Refah Kapısı'dır. İsrail, bu kapıları istediği zaman kapatmakta, temel ihtiyaç maddelerinin, sağlık malzemelerinin ve insani yardımların bölgeye giriş-çıkışını kontrol etmektedir.

1. Refah Kapısı

Mısır'ın kontrolündedir. İhtiyaç malzemelerinin ve insanların Gazze'ye girişinin büyük sorun olduğu Refah Kapısı 2014 yazında Mısır'daki askeri rejim tarafından kapatıldı. Kapı daha önce insanların geçişini sağlamakta, Gazze mallarının ihracı için hizmet vermekte, az da olsa insani yardımların içeriye girmesini sağlamaktaydı.

2. Erez Kapısı

Gazze ile İsrail arasındaki bireysel girişler için tek geçiş noktasıdır. Hala kullanılır durumdaki bu kapı İsrail'den giriş iznine tabidir. Filistinlilerin genelde insani, tıbbi ihtiyaçlarını karşılamak için ve ya iş amaçlı kullandıkları kapıdır. Yabancı yardım görevlileri, gazeteciler ve Filistinliler İsrail ve Batı Şeria'dan Gazze'ye bu kapıyla erişim sağlamaktadır.

3. Karni Kapısı

Ticari malların bölgeye girişi için kullanılmaktaydı. Hayvan yemi ve tahılların taşıma bantlarıyla içeriye girmesini sağlayan bu kapı 2007’de kısmen, 2011’de ise tamamen kapatıldı.

4. Sufa Kapısı

İnşaat malzemelerinin Gazze’ye girişi için kullanılan kapı 2008’den bu yana kapalıdır.

5. Kerem Şalom Kapısı

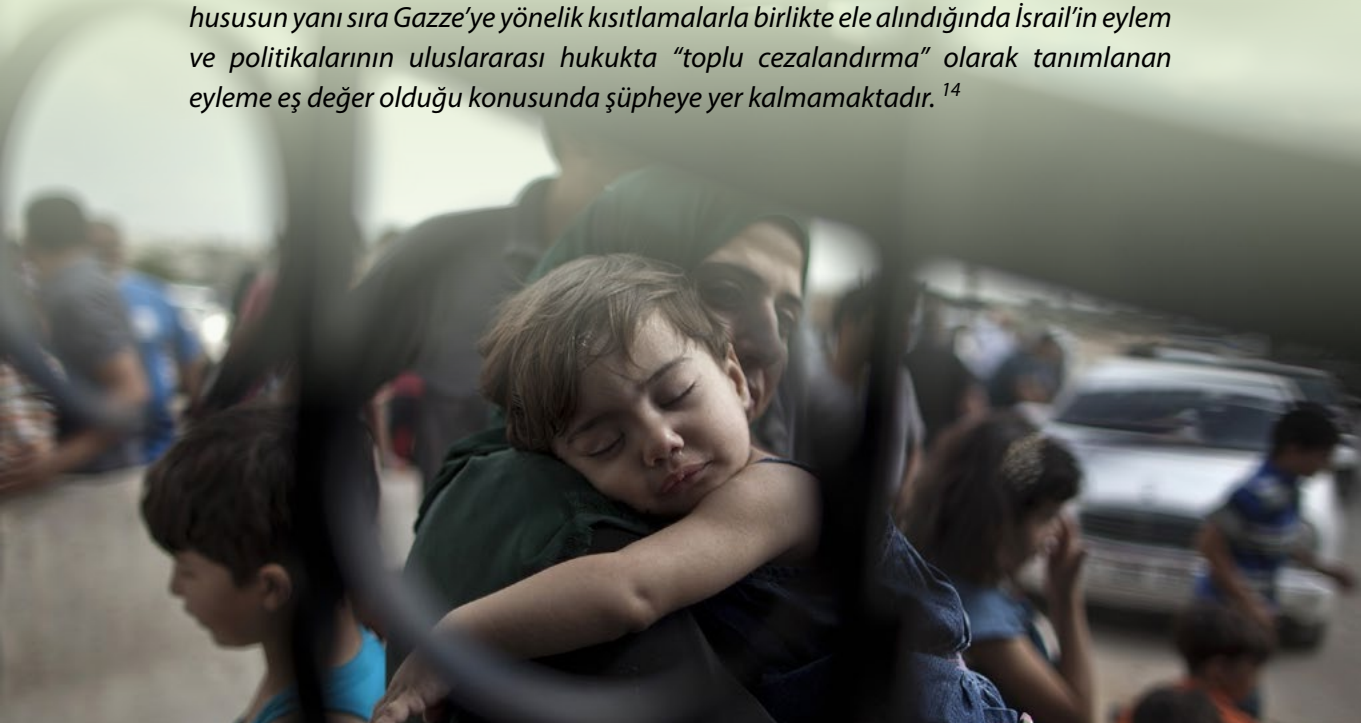
Ticari ürünler ve insani yardım malzemelerinin girişinin yapıldığı kapıdır. Karni Kapısı’ndan daha az kapasiteye sahiptir

6. Nahal Oz

2010 yılında kapatılmıştır. Yeraltı boruları vasıtasıyla Gazze’ye gaz, benzin ve endüstriyel yakıtın girişini sağlamaktaydı.

BM İnsan Hakları Konseyi Uluslararası Vaka İnceleme Heyeti, Dördüncü Cenevre Sözleşmesi’nin 33. Maddesine göre sivillerin işgal altında toplu cezalandırmaya maruz bırakılmasının yasak olduğunun önemine dikkat çekmektedir: “Hiçbir ‘korunan kişi’ şahsen işlemediği bir suçtan ötürü cezalandırılmaz. Toplu cezalandırmalar ve bütün buna benzer korkutma ve terör yaptırımları yasaklanmıştır.”

Heyet, Gazze’ye abluka uygulanmasının arkasında yatan temel sebeplerden birinin Hamas’ı seçtikleri için Gazze halkının cezalandırılması olduğunu düşünmektedir. Bu hususun yanı sıra Gazze’ye yönelik kısıtlamalarla birlikte ele alındığında İsrail’in eylem ve politikalarının uluslararası hukukta “toplu cezalandırma” olarak tanımlanan eyleme eş değer olduğu konusunda şüpheye yer kalmamaktadır.¹⁴

Ambargo ve İnsani Durum

10 yıl önce Filistinlilerin yaklaşık %16'sı yetersiz beslenme sıkıntısı yaşamaktaydı. Son yıllarda bu oran iki kat daha artış gösterdi. Bu sorunun sebebi 2007 yılından bu yana Gazze'de uygulanan İsrail ambargosudur.¹⁵ Sivil halk ambargo nedeniyle ekonomi, sağlık, eğitim vb. birçok alanda temel haklarından mahrum yaşamaktadır. İsrail tarafından orantısız olarak kullanılan güç, hem çevrede hem de insanlar üzerinde ağır tahribatlara yol açmaktadır.

- Ambargodan önce 2007'nin ilk yarısında günlük 38 kamyon eşya giriş-çıkışı yapılan Gazze'ye, 2013'ün ilk yarısında neredeyse bir kamyonundan az yapıldı.
- Resmi olarak Gazze'ye malların giriş ve çıkışı için işler durumda bulunan Kerem Şalom geçiş noktası 2013'ün ilk dört ayı yarı zamanlı olarak kapatıldı.
- 2013 yılında tüneller aracılığıyla Gazze'ye giren inşaat malzemelerinin hacmi Kerem Şalom'dan geçişine izin verilenden üç kat fazla oldu.
- Gazze'yi çevreleyen çitin bulunduğu araziye erişim yasaklandı. Tarım alanlarının birkaç yüz metre ötesine erişim ise risklidir.
- Balıkçılar kendilerine ayrılan av alanının üçte birinden azına ulaşabilmektedir.
- Gazze'de hane halkının %57'si açlık tehdidi altında yaşarken %80'i yardım alan durumundadır.
- Çalışabilecek durumda bulunan nüfusun %34,5'i işsizdir. Gazze dünyanın en yüksek işsizlik oranına sahip yerlerden biridir.
- Gazze'de uzun süredir elektrik açığı devam etmektedir. Gazze'nin elektrik santralini çalıştırmak için gerekli olan yakıt eksikliğinden dolayı günlük 12 saatli bulan elektrik kesintileri devam etmektedir. Gazze'deki hanelerin sadece dörtte biri her gün birkaç saat şebeke suyundan faydalanmaktadır.

- Gazze akiferden çıkarılan suyun % 90'ı insanların tüketimi için güvenli değildir.
- Gazze'nin yer altı su şebekesinden elde edilen suyun %90'ı insan tüketimi için güvenli değildir.
- Her gün Gazze kıyısından denize dökülen kanalizasyon pisliği halk sağlığı için tehlike oluşturmaktadır.
- İsrail saldırıları sebebiyle evleri yıkılan 12.000'in üzerinde Filistinli bölge içinde yer değiştirmek zorunda kaldı.
- Haziran 2007 tarihinden 2013 yılına kadar sınırlı miktarda malların geçişi için Gazze ve Mısır arasında yapılan tünellerde çalışan en az 230 Filistinli sivil hayatını kaybetti, 400'ün üzerinde kişi de yaralandı.¹⁶
- Nüfusun %44'ü kendileri için çok tehlikeli olan hanelerde oturmaktadır.¹⁷ Ambargonun sebep olduğu insani durum endişe verici boyutlara ulaşmıştır. Uluslararası kamuoyu ve BM Güvenlik Konseyi konu ile ilgili çeşitli raporlar hazırlamış, karar alıcı mercilere duyurmuş ve çözüm için ivedilikle harekete geçilmesini istemiştir.
- Batı Şeria'yla birlikte Gazze Şeridi'ndeki aileler birbirleriyle görüşmek için ya Kahire'ye veya Amman'a gelmek zorunda bırakılmışlardır. Gazze halkı İsrail tarafından kara ve denizden kuşatılmış "güvenlik alanı" olarak nitelenen açık hava hapsinde yaşamaya mecbur bırakılmıştır. Özerk sınırlardan dışarı çıkamadığını, işçilerinin İsrail'deki bir işyerine gidemediğini hastaların hastaneye yetişmeden öldüğünü, Mısır ve Ürdün'den gelen gıda maddelerinin Gazze'ye ulaşamadığını belirten merhum Yaser Arafat dışarıyla bağlantılarının kesildiğini ifade etmiş ve boğulduklarını açıklamıştı.¹⁸

Türkiye Diyanet Vakfı'nın Yardımları

Sosyal Yardımlar

Türkiye Diyanet Vakfı savaş ve kriz bölgelerinde sosyo-ekonomik açıdan yetersiz ve yokluk içinde yaşayan insanlara yiyecek, giyecek, yakacak ve ilaç gibi temel ihtiyaç yardımları sağlamaktadır.

Vakıf 1995 yılından bu yana Filistin'de cami inşaatları, Filistinli öğrencilere burs verilmesi, gıda malzemesi dağıtımı, Kurban ve Ramazan dönemlerinde kurban hissesi dağıtımı, iftar sofrası kurumu, gıda

paketi dağıtımı gerçekleştirmektedir. Ayrıca, saldırılarda evleri zarar görenlere, ısıtıcı ve battaniye yardımı yapmaktadır. Bölgede elektriğin olmaması sebebiyle ihtiyaç bölgelerine jeneratör yardımı yapılmıştır. Temmuz 2014 saldırıları sonrası yıkılan dokuz caminin yapımına da Türkiye Diyanet Vakfı tarafından başlanmıştır.

Eğitim Yardımları

Türkiye Diyanet Vakfı eğitim hakları ellerinden alınmış veya eğitim araçları olmayan Filistinli öğrencilere destek olmaktadır.

İsrail'in 51 gün süren saldırısında 142 okulun 23'ü kullanılamaz hale gelmiştir. Gazze'nin kuzeyindeki okulların üçte birinde sığınmacıların kalması sebebiyle yaklaşık 9 bin 600 öğrenci 2014/2015 öğretim yılının ilk günü okula başlayamamıştır. Yaklaşık yarım milyon Filistinli öğrenci Gazze'de Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Kuruluşu (UNRWA)'na ait okullarda eğitim-öğretim görmektedir. Çocukların psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu bu sebeple psikolojik açıdan çocukları rahatlatacak bir müfredatın gerekliliği vurgulanmaktadır. İsrail saldırıları sonucu 500 bin Filistinli UNRWA ve hükümete ait okullara sığınmak zorunda kalmış, bu nedenle söz konusu okullardan sığınmacılar tahliye edilse de bazı aileler kalacak yer bulamadığı için okullardan ayrılamamıştır.¹⁹

Röportaj

Türkiye Diyanet Vakfı Hayri ve Sosyal Hizmetler Müdürlüğünde uzman olarak görev yapan Selçuk Öztürk 22-28 Aralık 2014 tarihleri arasında, İsrail'in Gazze Şeridi'ne yaptığı saldırılar sonrasında, Vakfın faaliyetleri için bölgeye gitmiş ve gözlemlerde bulunmuştu. Ortadoğu'da Suriye, Ürdün, Lübnan gibi ülkelerde Vakfın faaliyetlerini yürüten, son olarak da Filistin/Gazze Şeridi'ndeki yardım çalışmalarına katılan Öztürk, ambargonun yol açtığı insani durumu ve saldırılar sonucu bölgenin durumunu anlattı.

Hayri ve Sosyal Hizmetler olarak dünyanın çeşitli ülke ve bölgelerinde yardımlar yapıyorsunuz, bu yardımlardan bahseder misiniz?

Savaş, kriz ve doğal afetin yaşandığı bölgelere öncelikli olarak insani yardım hizmetleri götürüyoruz. Ülkelerdeki durumu ve meydana gelen olayları güncel olarak takip ediyoruz. Gelişmekte olan konuları ülkedeki partner kuruluşlarımızdan öğrenerek yardıma ihtiyaç duyan ülkelere nasıl bir yol takip edeceğimizi belirliyoruz. Sonrasında, Türkiye'den sorunun yaşandığı ülkeye intikal edecek bir hazırlık çalışması başlatıyoruz. Partnerlerimizle birlikte kriz bölgelerinde mağdur olanlar için ivedilikle yapılması gereken ne tür çalışmalar varsa ona karar veriyoruz. Acil yardımların yanında, bazı bölgelerde okulların ihtiyaçlarını karşılarken bazı bölgelerde de cami ve mescit inşaatları gerçekleştiriyoruz.

Şimdiye kadar yardım için gittiğiniz ülkelerde durumu en kötü ülke hangisi oldu?

En çok Gazze'den etkilendim. Gazze'ye girişimiz İsrail üzerinden gerçekleşti. Haberlerden gün gün orada yaşananları takip ediyorduk. Gözle görmek bizim için daha bir farklı oldu. Bölgenin kuzeyindeki birçok bina yıkılmıştı. Fabrikalar, okullar bombalanmış, sadece son saldırılarda 75 cami hasar almıştı. Bir halkın acısına şahitlik ettik.

Gazze Şeridi'ne gerçekleştirdiğiniz ziyaretin sebebi neydi?

2008 yılında Gazze'ye yapılan saldırıda yıkılmış ve vakfımızca yeniden inşası onaylanan 9 cami ile alakalı mahallinde inceleme yapmak üzere bölgeye gittik. 2014 yılında gerçekleşen İsrail'in son saldırısında yıkılan camileri inceledik. Gazze'ye yaptığımız yardımları yerinde gözlemleyerek ne kadar insani yardıma ihtiyaç olduğunu belirledik. Gazze Şeridi'ndeki partner kurumlarla tanışma ve işbirliği görüşmeleri gerçekleştirdik.

Gazze Şeridi'nde hangi kurumları ziyaret ettiniz?

Gazze'de çok fazla kurum temsilcisi bulunmuyor. Birleşmiş Milletler'e ait okullar dahi bombalanmış ve buralarda eğitim durmuş. Uluslararası destekten de bahsedemeyiz. Destek olan ülkeler olarak en başta Türkiye, Malezya ve Katar geliyor.

Biz, Filistin Din İşleri ve Evkaf Bakanlığını, Gazze İslam Üniversitesini, hükümet yöneticilerini; bazı milletvekili ve belediye başkanlarını ziyaret ettik. Türkiye’den bölgeye yardım götüren Kızılay, TİKA ve İHH’dan bölgede gerçekleştirdikleri çalışmalar hakkında bilgi aldık.

Gazze Şeridi’ndeki insani durumu anlatır mısınız?

Gazze insani yardım ve ekonomik yardımlara ihtiyaç duyan bir bölge. İsrail tarafından belli aralıklarla bombardımana uğruyor. İsrail tarafından çevrilen Gazze Şeridi, kara, hava ve denizden abluka altına alınmış. İki milyona yakın kişinin yaşadığı Gazze Şeridi, 365 kilometre kare gibi küçük bir yüzölçümüyle dünyanın en büyük nüfus yoğunluğuna sahip ülkelerinden biri. İki saat gibi bir zamanda tüm bölgeyi gezmeniz mümkün. Tarım çok kısıtlı imkânlarla yapılıyor. Su sorunu var, deniz suyunu arıttıkları için tuzlu su içiyorlar. Savaş sonrası yıkılan yerlerin tekrar inşası ise ayrı bir sorun. Bunun için ülkede bir pazarın olması gerekiyor. İş imkânı olmadığı için ticaret yapılamıyor. Devlet yardımlar üzerinden geçiniyor. İnşaat alanında sıkıntılar var. İnsanlar işsiz bu nedenle geçim sıkıntısı had safhada.

Abluka sebebiyle malzemelerin girişi kısıtlı, fiyatlar da artmış durumda. İsrail’in izin verdiği miktarda Gazze’ye malzeme girişi yapılıyor. Benzinin fiyatı 1 dolardan fazla ve kısıtlı imkânlarla bulunuyor. Bir aile ancak iki ayda bir gaz bulabiliyor. Elektrik günde 8’er saat aralıklarla veriliyor. Mısır Refah Sınır Kapısı kapalı, temel ihtiyaçların sağlandığı tüneller bombalanmış bu sebeple Mısır’dan herhangi bir malzeme girişi de yapılamıyor.

Bölgede yaşayan insanlar eğitim, sağlık başta olmak üzere pek çok haktan yoksunlar. Buna rağmen hayata tutunmaya devam ediyorlar. Sizce bu motivasyonu nasıl sağlıyorlar?

Filistinliler için en önemli şey vatan toprağı. Sadece Gazze Şeridi’ni değil tüm Filistin’i sahipleniyorlar. Her bir karış Filistin toprağını kutsal kabul ediyorlar. Yapılan saldırılar yoğunluklu olarak bir bölgeye yapılıyor ve o bölge boşaltılıyor. Böylece İsrail o bölgeye yerleşmenin alt zeminini hazırlamış oluyor. Filistin halkı bunu bildiği için bombalamalardan sonra yaşam şartları ne kadar zor olursa olsun topraklarına geri dönerek yıkılan evlerini ellerinden geldiğince yaşanabilir duruma getirmeye çalışıyorlar. Yaşam

mücadelesi veriyorlar. Doğum oranı yüksek bir bölge. Çocuk sahibi olmak onlar için topraklarının ellerinden alınmasını engellemek demek.

Tüm saldırılara rağmen Gazze halkı, bir gün ablukanın kalkacağına ve dünyayla rahatlıkla bağ kurabileceklerine inanıyor. Allah'a tevekkül etmiş bir halk vardı karşımızda.

Uluslararası toplum ibadet mekânları, okul ve kamu kurumlarının bombalanmasına genellikle tepki göstererek bunun bir suç olduğunu vurgular. Gazze için uluslararası toplumun sessiz kalmasını nasıl açıklıyorsunuz?

Gazze halkı Türkiye'den çok şey beklediğini her defasında yineliyor. 2. Abdülhamit'in Filistin'i Yahudilere vermemek için dünyaya damga vurmuş sözleri, ikincisi Davos Zirvesi'nde dönemin başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın dünyaya ders veren çıkışı, üçüncüsü bölgeye insani yardım götürmeye çalışan Mavi Marmara Gemisi, dördüncüsü her şeye rağmen Türkiye'nin Filistinlilerin yanında olması Türkiye'den beklentiği arttırıyor.

Bombalanan cami ve medreseler yoğunluklu olarak belli bölgelerde bulunuyor. İsrail kendisini savunurken "teröristler"ın bu binalara sığındıklarını söylüyor fakat ölenler genellikle çocuk ve kadınlar oluyor. Gazze'yi ayakta tutan insanların dini inancı. İsrail insanların bu algısını kırmak istiyor. Normalde savaş hukukunda okullar, ibadethaneler ve hastanelerin vurulmaması gerekiyor. İsrail insanları bir bıkkınlığa ve isyana sürüklemek için bunu özellikle yapıyor. Gazze'de gücü elinde tutan insanları daha zor durumda bırakmak istiyor.

ABDÜLKERİM MUSTAFA ŞAVİ

Abdülkerim Mustafa Şavi

21 yaşında bir polis memuru. Sokakta arkadaşlarıyla birlikte otururken bombalama başlamış. İsrail bir yeri vurmadan önce uyarı füzesi göndererek 45 saniye içerisinde o yeri bombalayacağını işaret ediyor. İlk füze kaçmayı başarmış Abdülkerim. İkinci bomba atıldığında bir arkadaşı hayatını kaybetmiş, Abdülkerim ve arkadaşları yaralanmış. 2,5 ay süren saldırılar boyunca hastanede kalmış. Bombalama esnasında bacağı parçalanmış, sol kulağı sağır, sol gözüm kör olmuş. Ağrıları devam ediyor, tedavi için yurt dışına çıkmak istiyor.

Kemal

11 yaşımda, ilkokul 5. sınıfa gidiyor.

Kardeşleri ile birlikte evdeyken bombardıman başlamış. Amcalarının evine kaçarak hayatlarını kurtarmışlar. Ne zaman uçak sesi duysa çok korktuğunu söylüyor.

Yusuf

9 yaşımda. Altı kardeş. Bombardıman sırasında evlerinin üst katına isabet alınmış. Hiç dışarı çıkamamışlar. Ailesiyle hep birlikte aynı odada uyuyorlar. Okuluna gidemiyor. Akşamları dahi uçakların kendilerini görüp vuracağını düşünüyor.

Meham Daban

Dört erkek, bir kız çocuğu var. Aynı apartmanda beş aile yaşıyormuş.

Ramazan bayramının üçüncü günü, saldırının yoğun olduğu zamanda oğlu ve kızı dükkanın önünde oyun oynuyormuş. Evin duvarına atılan bombayla enkaz 4-5 metre alana yayılmış. Saldırı zamanlarında dış kıyafetlerini çıkarmadan oturduklarını söylüyor. Oğlu bu saldırıda yaralanmış. Ambulansın arkasından korkuyla nasıl koştuğunu, "durun" diye bağırdığını, oğlunun sedyede yatan halini anlatıyor. Bacağı parçalanmış ve etleri dışarı çıkmış. Hastanede saatlerce ameliyatta kalmış oğlu. Bacaklarına platin takılmış. Yaklaşık bir ay hastanede kalmış. Doktorlar yanında refakatçi olmaksızın tedavi için yurt dışına çıkması gerektiğini, Almanya'ya gidebileceğini söylemişler. Berlin'de doktorlar ve eczacıların kurduğu bir dernek götürmüş beş yaşındaki çocuğunu. Pasaport işlemini yaptırmış, Refah'tan uğurlamışlar. Sonrasında tüm irtibatı kesilmiş. 22 gün çocuklarının yerini öğrenememişler. Almanya'da irtibata geçtikleri birinden yardım istemişler. Hastaneden görüntü alamasalar da Muhammed'in fotolarını görebilmişler. Oğlu dışarıya çıkmadan hastane odasında bir ay kalmış. Bacaklarında derin yara izleriyle Gazze'ye dönmüş oğlu. Türkiye'den vatan birliği için destek istiyor. İhtilaf içinde olanları birleştirmesini. Birçok ülke Gazze'de yardım için bulunmazken Türkiye'nin insani yardımlarıyla orada, yanlarında olduğunu söylüyor.

Vakfımızın Bölgede Gerçekleştirdiği Yardımlar

Tarih	Bölge	Yardım Muhteviyatı	Tutar (\$ +TL)
1995	Batı Şeria	Kudüs'te bulunan Mescidi Aksa Camii'nin iç dekorasyonu için çini gönderildi.	6.200 \$
1996-2000	Batı Şeria ve Kudüs	Filistin uyruklu öğrencilere burs verildi.	35.326 \$
1999	Batı Şeria	El Halil kentinde bulunan Hz. İbrahim Camii ile Kudüs'teki Mescid-i Aksa Camii'ne toplamda 2.200 m ² büyüklüğünde halı alındı.	8.500 \$
2003-2004		Filistin'de yardıma muhtaç 2.000 aileye toplamda 40 ton gıda yardımı yapıldı.	40.790 \$
2005	Gazze Şeridi	Kurban programı kapsamında 300 hisselik kurban kesimi yapıldı.	300 hisse Kurban
2009	Gazze Şeridi	İsrail'in Gazze'ye gerçekleştirdiği saldırılar sonrasında ihtiyaç sahibi Filistinlilere ulaştırılmak üzere insani yardım için AFAD Başkanlığına teslim edilmiştir	24.836.349 TL

2013	Gazze Şeridi	Ramazan ayında ihtiyaç sahibi 3.000 kişiye iftar verildi.	
2013	Gazze Şeridi	Ramazan ayının son 10 günü 2.450 kişiye iftar, 3.900 kişiye sahur verildi.	20.500 \$
2013		Kudüs Mescid-i Aksa'da Ramazan ayının son 10 günü 3.000 kişiye iftar verildi.	24.000 \$
2013	Gazze Şeridi	Gazze'nin Derc bölgesinde bulunan ihtiyaç sahibi ailelerin çocuklarına yardım yapıldı.	33.200 \$
2014	Gazze Şeridi	Gazze'de meydana gelen selden etkilenen mağdurlara yardım yapıldı.	
2013	Kudüs ve Gazze Şeridi	Kurban Programı kapsamında 168 hisselik kurban kesimi yapıldı.	168 hisse Kurban
2013-2014	Gazze Şeridi	Toplamda 1.000 çocuğa üniforma, çanta ve kırtasiye yardımı yapıldı.	33.200 \$
2014	Gazze Şeridi	2013 yılı Aralık ayında yaşanan sel felaketi sonrası evleri zarar gören, ısıtıcısı bulunmayan 2.389 aileye battaniye (57.500 \$), 1.000 aileye de 200'er \$ nakdi yardım (200.000 \$) yapıldı.	257.500 \$
2014	Batı Şeria, Gazze Şeridi	Mescid-i Aksa'da, Kadir Gecesi'nde 1.000 kişi için planlanan iftar programı İsrail'in Gazze saldırısı nedeniyle iptal edildi. Yardımımız partner kurumumuz tarafından Gazze'de Ramazan faaliyeti kapsamında kullanıldı.	8.000 \$
2014	Gazze Şeridi	500 gıda paketi dağıtılması, 1.000 kişiye iftar verildi.	37.450 \$
2014	Gazze Şeridi	Ramazan programı için Cebeliya Belediyesi'ne yardım yapıldı.	16.000 \$
2014	Gazze Şeridi	İsrail saldırısı sonrası insani yardıma muhtaç kişilere toplam 5.610 adet yatak (107.884 \$) ve 4.457 adet battaniye (18.116 \$) dağıtıldı.	126.000 \$
2014	Gazze Şeridi	Bölgede elektriğin olmaması sebebiyle Cebeliya Belediyesi'ne 4 adet jeneratör (adet fiyatı: 23.000 \$) ve 40.000 litre yakıt (litre fiyatı:2 \$) yardım yapıldı.	172.000 \$
Aralık 2014	Gazze Şeridi	İsrail saldırıları sonucu yıkılan camilerin bakım ve onarımı için tahsis edilen bütçeye göre çalışmalar başlatıldı.	7.930.500 \$
2014	Kudüs ve Gazze Şeridi	Kurban Programı kapsamında 1260 hisselik kurban kesimi yapıldı	1.260 hisse kurban

TDV'den Talep Edilen Yardım Projeleri*

Sıra	Bölge	Yardım Muhteviyatı	Tutar (\$)
1	Gazze Şeridi	Saldırı sonrası evleri zarar gören 300 aileye 5 ay boyunca aylık 200 \$ kira yardımı yapılması.	300.000 \$
2	Gazze Şeridi	Saldırı sonrası evleri zarar gören 300 aileye ev eşyası alabilmeleri için 1.000 \$ yardım yapılması.	300.000 \$
3	Gazze Şeridi	Saldırı sonrası evleri zarar gören 2000 aileye 5 ay boyunca aylık 200 \$ kira yardımı yapılması.	2.000.000 \$
4	Gazze Şeridi	Saldırı sonucu evlerini terk etmiş 2.000 aileye yatak ve battaniye yardımı yapılması.	40.000 \$
5	Gazze Şeridi	Elektriklerin kesik olması sebebiyle 5 kw elektrik üreten 700 adet jenaratör (adet fiyatı: 600 \$) alımı.	420.000 \$
6	Gazze Şeridi	Evlerini terk eden 2.000 aileye yemek yapabilmeleri için piknik tüpü yardımı yapılması (adet fiyatı: 30 \$)	60.000 \$
7	Gazze Şeridi	Evlerini terk eden 5.000 aileye mutfak malzemesi yardımı yapılması (set fiyatı: 30 \$)	150.000 \$

8	Gazze Şeridi	Saldırıları sonrası Cebeliya Belediyesi'nin ihtiyaçları ve halka sunacağı hizmet ve insani yardımlar. • 6 adet jeneratör 150.000 \$ • Su kuyuları ve lağım suyu pompalarını çalıştıracak 100.000 lt.lik yakıt 200.000 \$ • Zarar gören çöp arabalarının ve su-lağım pompalarının yedek parça ihtiyacı 200.000 \$ • Bir adet buldozer 80.000 \$ • Yıkılan evlerin hafriyatının kaldırılması için bir adet kamyon 100.000 \$ • Elektrik ve aydınlatma şebekeleri için bir adet vinç 80.000 \$ • Bir adet ekskavatör 80.000 \$ • Barınma merkezlerinde kalan vatandaşlara içme suyu ulaştırmak için 12 m³ kapasiteli depoya sahip 2 adet kamyon 100.000 \$ • Savaş sonrası şehri gösteren hava haritası için uçak görüntüsü 25.000 \$ • Telefon hatlarının bozulması halinde telsiz sistemi 30.000 \$ • Alan ölçüsü için araç ve cihazlar 25.000 \$ • Sivil koruma ve kurtarma araçları 30.000 \$ • 1.100 lt. demirden yapılma 250 adet çöp konteyneri 87.500 \$ • İnsani yardım (gıda kolisi, sıcak yemek, elbise, ev eşyası vb. 150.000 \$*	1.337.500 \$
9	Gazze Şeridi	İhtiyaç sahibi 1.700 aileye gıda paketi yardımı (adet fiyatı: 50 \$)	86.000 \$
10	Gazze Şeridi	Saldırıları sonucu evleri yıkılan 500 aileye 300'er dolar nakdi yardım yapılması.	150.000 \$
Toplam			4.843.500 \$

* İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik başlattığı saldırılar sonrasında Gazze Şeridi Cabalya Belediyesi'nin bildirdiği acil ihtiyaç listesidir.

SON NOTLAR

- ¹ Mehran Kamrawa, The Modern Middle East, University of California Press, 2005, s. 72.
- ² Ömer Turan, Düşman Kardeşler, İstanbul, Step Ajans, 2002, s. 35.
- ³ Zahide Tuba Kor, Siyonizm Düşünden İşgal Gerçeğine Filistin, İstanbul, İHH Kitap, 2011, s. 35.
- ⁴ Kor, s.37.
- ⁵ Oral Sander, Siyasi Tarih 1914-1994, 17. Baskı, İmge Kitabevi, 2008, s. 295.
- ⁶ Palestinian Central Bureau of Statistics, <http://www.pcbs.gov.ps/site/881/default.aspx>
- ⁷ Gazze Raporu, Kasım 2012, <http://www.ihh.org.tr/uploads/2012/gazze-raporu-kasim-2012.pdf>
- ⁸ Selin M. Bölme, İsrail'in Değişime Direnci, 2012 Gazze Saldırısı, Seta Analiz, Kasım 2012, s. 6
- ⁹ <http://www.aa.com.tr/tr/haberler/388917--gazzede-yeni-egitim-ogretim-yili-basladi>
- ¹⁰ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/gazzede-30-bin-960-ev-vuruldu>, Filistin Din İşleri ve Evkaf Bakanlığı, 06 Ağustos 2014
- ¹¹ İssam Juda, Gazze Şeridi, Cabalya Belediye Başkanı, 03 Ağustos 2014
- ¹² <http://mondoweiss.net/2014/07/worldwide-protest-israeli.html>,
<http://www.avrupagazete.com/mobile/dunya/111509-kosova-da-israil-protestosu.html>
- ¹³ <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/using-gazas-border-crossings-to-cement-a-ceasefire>
- ¹⁴ BM İnsan Hakları Konseyi Uluslararası Vaka İnceleme Heyeti Raporu (Madde 54), 27 Eylül 2010
- ¹⁵ <http://www.aljazeera.com.tr/interaktif/islam-dunyasinin-aclik-haritasi>
- ¹⁶ UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs occupied Palestinian territory, http://www.ochaopt.org/documents/ocha_opt_gaza_blockade_factsheet_july_2013_english.pdf
- ¹⁷ OXFAM GB, <https://www.facebook.com/oxfamGB/photos/a.96693231395.100148.7214031395/10152150610171396/?type=1&fref=nf>
- ¹⁸ Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM), Gazze Sorunu: İsrail ablukası, uluslararası hukuk, Palmer Raporu ve Türkiye'nin yaklaşımı, Rapor no: 71, Eylül 2011
- ¹⁹ <http://www.aa.com.tr/tr/dunya/388917--gazzede-yeni-egitim-ogretim-yili-basladi>

**TÜRKİYE
DİYANET VAKFI**
TÜRKİYE DİYANET FOUNDATION
وقف الديانة التركي